

МІЖНАРОДНА ОРГАНІЗАЦІЯ З МІГРАЦІЇ ПІДТРИМУЄ БЕЗПЕЧНУ ТА ВПОРЯДКОВАНУ МОБІЛЬНІСТЬ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ ЧЕРЕЗ КОРДОНИ

Контекст

Уряд України почав застосовувати низку карантинних заходів для контролю поширення нової коронавірусної інфекції (далі — COVID-19) 12 березня 2020 року.¹ Міжнародні пункти пропуску через кордони було тимчасово закрито 16 березня, з призупиненням операцій загалом у 122 пунктах пропуску через кордон (ПП) та обмеженням пішохідного переходу в 19 ПП² з дозволом в'їзду лише для громадян.³ 18 березня було обмежено рух усередині країни, усі всі міжміські та міжрегіональні перевезення пасажирів були призупинені.⁴ 24 березня були скасовані всі пасажирські авіарейси (окрім рейсів міжнародного аеропорту «Бориспіль»)⁵. 7 квітня пішохідний рух через 19 діючих ПП було переглянуто та дозволено перетини кордону лише на приватних транспортних засобах, а 8 травня для приватних пасажирських транспортних засобів був доданий ще один наземний ПП з Польщею. 29 травня з українського боку кордону з Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Молдовою була відновлена діяльність 66 ПП, хоча не в усіх пунктах доступ був двостороннім. Із початку пандемії Національна безкоштовна гаряча лінія з питань протидії торгівлі людьми та консультування мігрантів 527, яку підтримує MOM, отримує дедалі більше запитів стосовно COVID-19 та консультує з питань, пов'язаних із наслідками карантин-

1 [Кабінет Міністрів України: Постанова № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2»](#)

2 [Кабінет Міністрів України: Постанова № 288-р «Про тимчасове закриття деяких пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю і припинення в них пішохідного сполучення»](#)

3 [Кабінет Міністрів України: Постанова № 287-р «Про тимчасове обмеження перетинання державного кордону, спрямоване на запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2»](#)

4 [Кабінет Міністрів України: постанова про заборону пасажирських перевезень та обмеження кількості учасників масових заходів до 10 осіб](#)

5 [Кабінет Міністрів України: Постанова «Питання перевезень авіаційним транспортом»](#)

Реклама посередника з працевлаштування за кордоном на центральній вулиці міста Косова, Західна Україна

них обмежень. Більше від третини з 9 500 дзвінків, отриманих за період із березня по травень, безпосередньо стосувалися труднощів, з якими стикалися мігранти та їхні сім'ї через карантинні обмеження. Ці труднощі були пов'язані з доступом до інформації, продовженням дозволів та самими поїздками.

На кого це вплинуло та чому?

За оцінками MOM, загальна кількість трудових мігрантів, які повернулися в Україну після оголошення карантину, становить 350 000–400 000 осіб.⁶ Майже половина з них повернулися з Польщі, де вони працювали переважно в несезонних галузях, у тому числі на будівництві, на виробництві, в індустрії гостинності та сфері послуг. За даними Центрального статистичного управління Республіки Польща, до кінця квітня кількість громадян України в Польщі зменшилася на 11,5%, або на 160 000 осіб.⁷ Інтерв'ю MOM з українськими мігрантами, які повернулися, та експертами з міграції свідчать про те, що основним рушієм такого несезонного повернення був безпосередній вплив спалаху COVID-19. Повідомляється, що найбільша частка мігрантів повернулися через новини про неми-

6 Аналіз даних ДПСУ, підтверджених інтерв'ю з декількома національними експертами з міграції

7 [Чисельність іноземців у Польщі протягом пандемії COVID-19](#)

нуче закриття українських кордонів та обмежений час дії своїх дозволів на роботу.⁸ Серед інших зазначених причин переважають не врегульований статус мігрантів та страх правових наслідків, втрата роботи через COVID-19 і неможливість забезпечити своє подальше перебування за кордоном для пошуку нової роботи. Повідомляється, що мігранти, які вирішили залишитися за кордоном після оголошень про закриття українського кордону, вчинили так, оскільки отримали дозволи на роботу та забезпечили собі зайнятність. Незважаючи на отримання дозволу на роботу, багато мігрантів, які залишилися в країнах призначення, повідомили про проблеми через втрату роботи після посилення карантину, ускладнення, пов'язані з продовженням дозволів на роботу та проживання, а також про відсутність доступу до соціальних послуг через брак інформації.⁹

Введення карантинних заходів істотно вплинуло і на українських сезонних трудових мігрантів, оскільки в середині квітня за кордоном починається сільськогосподарський сезон. Згідно зі щорічною статистикою перетину кордону, кількість перетинів кордону на виїзд, як правило, починає зростати після православного Великодня та продовжує зростати протягом травня. Неспроможність значної частини сезонних робітників мігрувати в рамках раннього сільськогосподарського сезону цього року суттєво вплине на їхній щорічний заріток, що істотно позначиться на їхній здатності протистояти подальшим труднощам. За оцінками МОМ, кількість сезонних працівників, які не змогли повернутися на роботу за кордон, становить приблизно 300 000–350 000 осіб.

Як щодо громад, у які повернулися мігранти?

Трудова міграція може послабити тиск безробіття в країнах походження.¹⁰ Відповідно, неспроможність українських мігрантів зайняти свої традиційні робочі місця створює додаткове навантаження на внутрішній ринок праці, який уже постраждав через COVID-19. Кількість безробітних, зареєстрованих у Державному центрі зайнятості станом на 4 травня, збільшилася на 47% порівняно з відповідним періодом 2019 року або на 21% порівняно з до-

карантинним періодом (кінець лютого 2020 року) та наразі становить понад 456 750 осіб.¹¹ Крім того, з моменту оголошення карантину кількість нових розміщених вакансій скоротилася вдвічі, що свідчить про зростання попиту на працевлаштування,¹² який не може бути задоволений.

За географічним розподілом, більшість мігрантів, які повернулися, та потенційних сезонних трудових мігрантів, які не можуть виїхати, перебувають у західних регіонах України. Дослідження МОМ 2016 року «Міграція як чинник розвитку в Україні» підтвердило, що ці регіони є визначальними для картини трудової міграції в Україні, оскільки в них найбільше проявлені і проблеми, і переваги, пов'язані з міграцією.¹³ У цьому ж дослідженні була висловлена теза, що у відсотковому співвідношенні від загальної кількості населення в регіонах більшість трудових мігрантів є вихідцями із заходу України. Отже, західний регіон є особливо вразливим до негативних наслідків COVID-19 для міграції. Проте зараз вразлива вся країна, включно з українськими мігрантами з Донецької та Луганської областей, що постраждали від конфлікту, а також із інших східних регіонів, які не мають доступу до ринку праці Російської Федерації після рішення Уряду Російської Федерації від 18 березня про закриття кордонів країни для іноземців.¹⁴ Хоча кількість українських трудових мігрантів, які виїжджають до Російської Федерації, різко скоротилася з початку конфлікту, Росія прийняла близько 100 000 українських трудових мігрантів у 2019 році (не враховуючи перетинів із боку непідконтрольної Україні частини зони конфлікту на сході та Криму). Трудові мігранти, які не мають змоги виїхати в уже звичні для себе приймаючі країни, стикаються з додатковими обмеженнями в Україні, зокрема з неможливістю внутрішньої міграції через призупинення міжрегіональних перевезень та подальше призупинення місцевих перевезень, що створює несприятливу ситуацію для осіб, які зазвичай добираються на роботу громадським транспортом. Це змусило трудових мігрантів та місцевих працівників за можливості вдаватися до об'єднання для спільного використання автомобілів, а також до неофіційних систем перевезень, які, згідно з повідомленнями, значно дорожчі та, відповідно, для багатьох недоступні. Окрім труднощів із працевлаштуванням, на мігрантів, які повернулися, можуть вплинути проблеми, пов'язані і з соціально-економічною неза-

8 На жаль, більшість повернулися до ухвалення Урядом Польщі рішення про продовження дійсних дозволів на роботу та проживання на 30 днів після закінчення введеного карантину. Уряд Польщі: Закон від 16 квітня 2020 року про спеціальні інструменти підтримки у зв'язку з поширенням вірусу SARS-CoV-2

9 Празький процес: Вплив COVID-19 на українських трудових мігрантів у Чехії, Угорщині, Польщі та Італії

10 МОМ та трудова міграція

11 ДСНС: процедуру реєстрації та отримання допомоги у зв'язку з безробіттям було спрощено на період карантину

12 НБУ: Щотижневий економічний огляд, 8 травня 2020 року

13 МОМ: Міграція як чинник розвитку в Україні

14 Михайло Мішустін провів телефонні розмови з прем'єр-міністрами декількох іноземних країн

хищеністю, і з рівнем їхнього добробуту загалом. Окрім більш відчутної економічної незахищеності, з якою мігранти, що повернулися, зіткнулися через втрату можливостей працевлаштування, існує ризик їхньої стигматизації в місцевих громадах.¹⁵ Неофіційні дані з інтерв'ю з ключовими інформаторами вказують на те, що мігрантів, які повернулися, ймовірно, будуть звинувачувати в посиленні конкуренції на внутрішньому ринку праці.

Що далі?

Інтерв'ю з експертами з міграції та мігрантами, які повернулися, підтверджують, що більшість осіб, які повернулися, були готові повторно емігрувати незабаром після повернення в Україну, але не змогли скористатися таким своїм правом насамперед із двох причин: (I) неможливість звернутися до консульств для поновлення необхідних дозволів та (II) внутрішньо-/міждержавні логістичні труднощі. У свою чергу, Уряд України повідомив про намір утримати осіб, що повернулися, шляхом використання їхнього потенціалу на внутрішньому ринку праці. Однак наразі поінформованість про профіль осіб, що повернулися, у тому числі навички, потреби, інтереси та географію повернення, є недостатньою для ефективної реалізації програм реінтеграції. Щоб зрозуміти спроможність українського ринку праці прийняти мігрантів, які повернулися, та щоб розробити цілісну стратегію їх реінтеграції, цю інформаційну прогалину необхідно заповнити.

Інтерв'ю МОМ також вказали на те, що, можливо, особи, які повернулися, не виявлять великого бажання залишатися на внутрішньому ринку праці. Лише небагато з них розглядають варіант залишитися в Україні: це ті мігранти, які належать до економічно найуразливішої групи, бо не мають достатніх заощаджень та не можуть дозволити собі повторно емігрувати до приймаючих країн. Ці люди не мають коштів, щоб оплатити послуги посередників у працевлаштуванні, які полегшують повернення, не мають постійного роботодавця, який би їх спонсорував, та не в змозі покрити витрати на два тижні неоплаченої самоізоляції, обов'язкової в більшості приймаючих країн. За оцінками опитаних мігрантів, що повернулися, приблизна вартість двотижневої самоізоляції у приймаючій країні становить близько 550 доларів США. Щоб уникнути самоізоляції, мігрантам необхідно мати ПЛР-тест із негативним результатом. Тест дійсний протягом 48 годин, а його вартість – близько 100 доларів США. Однак багато трудових мігрантів не в змозі оплатити ПЛР-тест.

Історія Олексія*, трудового мігранта

«Я працював у Відні на приватному будівельному майданчику. Мені обіцяли місячну заробітну плату в розмірі 2 000 євро, але після чотирьох тижнів роботи виявилось, що мій контракт не дійсний, і поліція мені сказала, що я повинен покинути країну. Мені платили лише 50 євро на тиждень, і я не міг собі дозволити квиток додому, тому мій роботодавець дав мені 150 євро та пообіцяв відправити решту грошей пізніше, чого він так і не зробив. Найдешевшим способом повернутися додому був потяг. У мене було три пересадки протягом моєї дводенної поїздки додому. Я повернувся в Україну 10 березня та планував незабаром знайти нову роботу в Угорщині, але через кілька днів кордон закрили, і я застряг тут без грошей, без роботи та без перспектив. У теорії я міг би знову мігрувати, але для цього мені потрібні гроші. Мені потрібно мати запрошення від роботодавця, але я не можу знайти безкоштовних вакансій онлайн та не можу оплатити послуги з працевлаштування. Зараз я живу з іншими людьми, які повернулися, в Ужгороді, і в мене в кишені немає й п'яти гривень. Мені потрібно щонайменше 2 500 гривень, щоб заплатити за тест на COVID-19, який дійсний лише два дні, і цього може бути недостатньо, оскільки перетин кордону в наші дні непередбачуваний. Мені також знадобиться принаймні 50 євро, щоб заплатити за місце в приватному бусі до Угорщини, яка є найдешевшою країною призначення з Ужгорода. За відсутності громадського транспорту подорож до Німеччини чи Австрії може коштувати до 250 євро. В Україні добре оплачуваної роботи немає, і я не знаю, як я можу зібрати ці гроші».

*Ім'я змінене для збереження конфіденційності

Як це вплине на економіку?

Очікується, що введені обмеження пересування призведуть до значного зниження обсягів грошових переказів порівняно з попередніми роками, водночас обсяг соціальних витрат зросте. За даними Національного банку України (НБУ), сума грошових переказів, перерахованих українськими трудовими мігрантами в Україну в 2019 році, становила

12 млрд дол. США, що склало 7,8% ВВП країни.¹⁶ Згідно з інфляційним звітом, виданим НБУ у квітні 2020 року, прогнозоване зменшення кількості трудових мігрантів на 20% та зниження економічної активності приймаючих країн призведуть до зменшення загальної суми грошових переказів на 2 млрд дол. США у 2020 році.¹⁷ Хоча НБУ прогнозує, що таке зменшення обсягів грошових переказів буде з надлишком компенсовано скороченням витрат українців на закордонні подорожі, прибуток від сезонних грошових переказів буде безповоротно втрачений. Прогнози Світового банку ще разючіші: очікується, що світові потоки грошових переказів у 2020 році скоротяться на 20%, а в Європі та Центральній Азії цей показник становитиме навіть більше – 27,5%.¹⁸ Аналіз Світового банку показує, що, незважаючи на таке зниження, потоки грошових переказів набуватимуть дедалі більшого значення як джерела зовнішнього фінансування для країн із низьким та середнім рівнем доходів, оскільки очікується, що зниження кількості прямих іноземних інвестицій буде ще більшим (понад 35%). У 2019 році потоки грошових переказів у країнах із низьким та середнім рівнем доходів перевищили прямі іноземні інвестиції. Це важливий показник для моніторингу надходження ресурсів до країн, що розвиваються. Насамкінець, визнаючи важливість грошових переказів на державному та регіональному рівні та ширший економічний вплив COVID-19 через обмеження пересування, МОМ занепокоєна безпосереднім впливом на домогосподарства мігрантів, позбавлених основного джерела доходу, а також більш тривалими наслідками, які спостерігатимуться до кінця 2020 року. Особливо це стосується сезонних мігрантів, які ризикують втратити значну частину свого щорічного доходу, пропустивши весняний сільськогосподарський сезон, що також може вплинути на їхню здатність знову вийти на сезонний ринок праці.

Подальші дії

- ✓ МОМ закликає Уряд України розглянути можливість проактивного та своєчасного полегшення виїзду для трудових мігрантів до приймаючих країн та уникати зайвих обмежень цього процесу, дотримуючись національних положень про охорону здоров'я та рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я.
- ✓ МОМ заохочує посилення координації всіх державних органів, відповідальних за перетин кордону, працевлаштування, соціальний захист та здоров'я мігрантів. Зокрема, проведений МОМ аналіз реагування Уряду на існуючі проблеми трудової міграції показав чітко виражену потребу у створенні сильного та ефективного міжвідомчого механізму координації, який би враховував складність міграційних процесів, спирався на підтримку відповідних міжнародних і громадських організацій і працював заради безпеки та процвітання мігрантів.
- ✓ МОМ пропонує Уряду провести систематичний збір та розповсюдження даних про становище українських трудових мігрантів. Ці дані необхідні для розроблення доказової політики та програмних рішень, що задовольнятимуть потреби мігрантів, котрі повернулися, а також потреби громад, до яких вони повернулися.
- ✓ МОМ та її партнери в Україні виявили інформаційні прогалини, які стосуються профілю мігрантів, що повернулися. Щоб заповнити ці прогалини, МОМ рекомендує провести подальші дослідження, які стануть підґрунтям для майбутніх дій у цьому напрямі. З огляду на висновки, представлені в цьому документі, та на необхідність відповідних дій МОМ підготувала адвокатські звернення та вимагає вжити заходів, щоб надати допомогу Уряду України та іншим зацікавленим сторонам у вирішенні питань мобільності робочої сили та захисту у поточній та майбутніх кризах.

МОМ висловлює подяку експертам із міграції за їхній внесок у підготовку цього документа: Марині Пасечник (заступниці голови ГО «Відродження нації»), Аллі Студілко (голови ГО «Джерело надії»), Василю Воскобойнику (голови Всеукраїнської асоціації компаній з міжнародного працевлаштування), Олегу Борисову (експерту із працевлаштування та трудової міграції Профспілки працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів України), Олені Малиновській (експертці з міграції Національного інституту стратегічних досліджень), Ірині Сушко (виконавчій директорці ГО «Європа без бар'єрів») та Ользі Макогон (незалежній консультантці, колишній голові Державної служби зайнятості).

¹⁶ НБУ: Грошові перекази у 2019

¹⁷ НБУ: Інфляційний звіт, квітень 2020

¹⁸ Світовий банк прогнозує найбільш різке зменшення обсягів грошових переказів у сучасній історії

КОНТАКТИ:

 вул. Михайлівська, 8, Київ, Україна 01001
 +38 044 568 5015

 iomkiev@iom.int
 ukraine.iom.int

 facebook.com/IOMUkraine
 instagram.com/iomukraine